

DAUGIAKULTŪRIO UGDYMO PATIRČIŲ ANALIZĖ: LIETUVOS IR ŠVEDIJOS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGŲ PALYGINIMAS

AIDA NORVILIENĖ¹, ASTA DIRGĖLAITĖ²

Klaipėdos universitetas (Lietuva)

ANOTACIJA

Straipsnyje analizuojamos Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojų daugiakultūrio ugdymo patirtys ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. Atskleidžiamas ikimokyklinio amžiaus vaikų daugiakultūrio ugdymo turinys, metodai ir priemonės. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizės, lyginamosios analizės ir kokybinio tyrimo (taikant pusiau struktūruoto interviu metodą) pagrindu gauti radiniai leidžia teigti, kad tiek Lietuvos, tiek Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojai įžvelgia daugiakultūrio ugdymo bei kultūrų dialogo svarbą jau ikimokykliniame amžiuje, tačiau didžiulė kultūrų įvairovė Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose, skirtingai nuo Lietuvos, kelia didelius reikalavimus ir iššūkius ikimokyklinio ugdymo mokytojams, siekiant įtraukti į ugdymo procesą visų kultūrų vaikus bei jų globėjus. Tai tiesiogiai veikia ugdymo turinį, metodų, būdų, formų įvairovę, mokytojų patirtis ir galimybes. Tiek Lietuvos, tiek Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojai vieningai akcentuoja paties mokytojo lygiavertį nusiteikimą bei daugiakultūrio ugdymo svarbą.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: *daugiakultūris ugdymas, Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaiga, daugiakultūrio ugdymo patirtys.*

ABSTRACT

The article analyzes the experiences of Lithuanian and Swedish preschool teachers in multicultural education in educating preschool children. The content, methods and tools of multicultural education of preschool children are revealed. Used research methods: analysis of scientific literature and documents, comparative analysis, qualitative research, semi-structured interviews, and qualitative content analysis. The following aspects of multicultural education emerged: preschool teachers in both countries believe that multicultural education enriches children, fosters tolerance, respect and understanding of other cultures, contributes to identity development, and should begin in early childhood. Swedish respondents emphasise that a multicultural education prepares children for life in a multicultural society. Respondents from both countries stress the role of the preschool teacher's example in developing children's multicultural competence. Both countries use similar tools for multicultural education, including interactive tools and programmes, smart technologies and traditional visual aids.

KEY WORDS: *multicultural education, preschool institutions in Lithuania and Sweden, multicultural education experiences.*

JEL KLASIFIKCIJA: I20; I21

DOI: <https://doi.org/10.15181/rfds.v46i2.2735>

Įvadas

Šiandien visame pasaulyje vykstantys globalizacijos ir migracijos procesai lemia visuomenės daugiakultūriškumą. Intensyvėjant migracijai, keičiantis socialinei aplinkai, didėja kultūrų įvairovė ir Lietuvoje. Migracijos departamento duomenimis (Pagrindiniai migracijos rodikliai Lietuvos Respublikoje už 2023 m. II pusmetį, 2023), 2024 metų sausio 1 d. Lietuvoje gyveno 221 848 užsieniečiai. Jų dalis bendrame Lietuvos gyventojų skaičiuje per metus sudaro 7,69 proc. Palyginus su 2023 metų tuo pačiu laikotarpiu, užsieniečių skaičius Lietuvoje padidėjo

¹ Aida Norvilienė – docentė, daktarė (socialiniai mokslai) Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Pedagogikos katedra

Moksliniai interesai: pedagogų rengimas, ikimokyklinis ir pradinis ugdymas, tarpkultūris ugdymas ir ugdymo įstaigų vadyba

El. paštas: aida.norviliene@ku.lt

Tel. +370 656 156 40

² Asta Dirgėlaitė – magistrė, Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Pedagogikos katedra

Moksliniai interesai: daugiakultūris ugdymas

El. paštas: astadirgelaite@yahoo.com

Tel. +370 614 178 68

17,1 proc. Šį pokytį lėmė Rusijos sukeltas karas Ukrainoje, pabėgėlių krizė ir lietuvių šeimų grįžimas iš emigracijos. Švedija dar aštuntojo dešimtmečio pradžioje susidūrė su dideliu imigrantų antplūdžiu iš Trečiojo pasaulio šalių (ypač Artimųjų Rytų, Afrikos) bei Rytų ir Pietų Europos, tai lėmė atitinkamus švietimo sistemos pokyčius (Želvys, 1999; Gundara, 2000). M. Axelsson (2005), kalbėdama apie Švedijos visuomenę, rašė, kad švedai gyvena daugiakultūroje visuomenėje, kurioje 15 proc. Švedijos ikimokyklinio amžiaus vaikų kalba kita nei švedų gimtąja kalba, o kai kuriose apskrityse 100 proc. vaikų yra daugiakalbiai. L. Nayebo (2019) duomenimis, daugiau nei 30 proc. ikimokyklinio amžiaus vaikų kalba yra ne švedų, o kita gimtoji kalba. Daugiakalbių ikimokyklinio amžiaus vaikų adaptacija, daugiakultūris ugdymas šioje Skandinavijos šalyje išlieka ypač aktuali tema.

Plėtojantis globalizacijai, plečiasi ir tarptautinis, kultūrinis, ekonominis, socialinis bendradarbiavimas, tad būtinas ir daugiakultūris ugdymas, kurį analizavo M. A. Gibson (1984), G. Geneva (1994; 2002; 2013), J. A. Banks'as (1993; 2009; 2019), S. Nieto (1994; 2017) ir kt. Lietuvoje daugiakultūris ugdymas pradėtas tirti šiek tiek vėliau. Šią problematiką analizavo N. Saugėnienė (2003), A. Mazolevskienė, S. Montvilaitė (2007), J. Bielskienė, L. Duoblienė, E. Tamulionytė (2012), A. Norvilienė (2014), A. Auškelienė, R. Braslauskienė, I. Klanienė, A. Kiaugienė, O. Medvedeva, V. Stupurienė, S. Valantiejiene (2016), S. Kairė (2018) ir kt.

Mokslininkų nuomone, daugiakultūriam ugdymui ikimokyklinis amžius ypač svarbus, nes šiuo laikotarpiu vaikai yra imlūs ir smalsūs (Gayle-Evans, 2004; Berthelsen, Karuppiah, 2011; Phoon, Abdullah, Abdullah, 2013; Cha, Ham, Yang, 2016 ir kt.). Pasak psichologų ir pedagogų M. Montessori (2000), J. Piaget, B. Inhelder'io (2008), R. Steiner'io (2016), R. Žukauskienės (2019) ir kt., ikimokykliniame amžiuje formuojasi vaiko asmenybė ir jo tapatumas. Todėl būtent ikimokyklinio amžiaus vaikams būtina sukurti palankią ir daugiakultūriam ugdymui tinkamą ugdymosi aplinką bei sąlygas. Norint jau ikimokyklinio ugdymo įstaigoje organizuoti daugiakultūrį ugdymą, kur kiekvienam vaikui, nepaisant jo tautybės, rasės, lyties, socialinės, ekonominės padėties, tikėjimo ar individualiųjų poreikių, užtikrinamos lygios galimybės, svarbu analizuoti, kaip organizuojamas daugiakultūris ugdymas įvairiose šalyse. Todėl keliamas tyrimo klausimas: kokios yra ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojų daugiakultūrio ugdymo patirtys ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus Lietuvoje ir Švedijoje? Švedija pasirinkta kaip šalis, turinti daugiametę patirtį dirbant su daugiakalbiais įvairių kultūrų ikimokyklinio amžiaus vaikais.

Tyrimo objektas – ikimokyklinio amžiaus vaikų daugiakultūris ugdymas Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

Tyrimo tikslas – atskleisti ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojų daugiakultūrio ugdymo patirtis ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus Lietuvoje ir Švedijoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, lyginamoji analizė, kokybinis tyrimas, pusiau struktūruotas interviu, kokybinė turinio analizė.

1. Teoriniai daugiakultūrio ugdymo aspektai

Spartėjančios globalizacijos ir intensyvėjančios žmonių migracijos kontekste daugiakultūris ugdymas tampa ypač svarbus ir neišvengiamas. Mokslininkai (Leistyna, 2002; Banks, 2009; Ramsey, 2015 ir kt.) jį apibūdina kaip: 1) edukacinę reformą; 2) idėją arba koncepciją; 3) judėjimą arba procesą, kuris apima tokias dimensijas kaip rasė, etniškumas, kalba, seksualinis tapatumas, lytis, amžius, įgalumas, socialinė klasė, išsilavinimas, religija ir t. t. J. A. Banks'o (2009) nuomone, daugiakultūrio ugdymo tikslas: 1) užtikrinti visiems lygias galimybes; 2) padėti skirtingų rasių, kultūrų sluoksnių, skirtingos religijos ir skirtingomis kalbomis kalbantiems žmonėms įgyti reikiamų žinių, įgūdžių, kurie būtini norint veikti šiandiniame globaliame pasaulyje. P. G. Ramsey, L. R. Williams (2003), pritardami J. A. Banks'ui, įvardija šiuos daugiakultūrio ugdymo tikslus: 1) švietimo lygybės skatinimas; 2) teisingesnės visuomenės kūrimas pagarbos skirtumams aspektu. J. Bielskienė, L. Duoblienė, E. Tamulionytė (2012, 9) skiria šiuos pagrindinius daugiakultūrio ugdymo tikslus: „1) lygios galimybės; 2) pagalba pergalint prietarus, menkavertiškumą, stereotipus, marginalizaciją; 3) plėtoti savo galias, sugyventi, bendradarbiauti, mokytis vienas iš kito.“ Kai kurie tyrėjai pastebi, kad daugiakultūris ugdymas švietimui kelia nemažai iššūkių, nes siekiama kuo greičiau įtraukti atvykusiuosius į ugdymo procesą, suteikti jiems vienodas galimybes, kad jie taptų lygiaverčiais ugdymo proceso dalyviais. L. Duoblienė (2006) pastebėjo, kad 1970 m.

Amerikoje ir Europoje, kilus daugiakultūrio ugdymo bangai, išryškėjo nemažai problemų. Tad buvo būtinybė peržiūrėti savo švietimo sistemas ir vykdyti švietimo reformas, kuriomis siekta užtikrinti lygias galimybes visiems ugdytiniais, nepaisant jų rasės, tautybės, lyties, religijos ar socialinės grupės. Daugiakultūris ugdymas prasidėjo nuo turinio reformų, vėliau prireikė keisti visus ugdymo sistemos komponentus.

Švedijos mokslininkų H. Lorentz'o, P. Lahdenperä, E. Elmeroth'o, N. Alfakir'o, M. Demetri, A. Dimiter-Taikon'o, M. Halilovic'iaus, Y. Hofvander'io Trulsson'o, M. Huskic'o, C. Rodell'io Olgac'o, E. Saether, M. Strandberg'o, J. Söderman'o (2010) tyrimai atskleidžia, kad mokytojai, bendradarbiaudami su daugiakalbiais kitų kultūrų tėvais, įžvelgia tokias kliūtis, kaip kalbinių įgūdžių trūkumą, religinius bei kultūrinius veiksnius.

Pedagoginiai daugiakultūrio ugdymo modeliai visada pabrėžia pagarbą kultūriniais skirtumams. G. Gayle-Evans (2004) nuomone, daugiakultūris ugdymas prasideda nuo paties žmogaus – kaip kiekvienas iš mūsų reaguoja į įvairovę, t. y. koks požiūris ar nuostatos vyrauja kito atžvilgiu. Pasak A. Auškelienės ir kt. (2016, 9), daugiakultūris ugdymas plačiąja prasme yra „visuomeninis judėjimas, siekiantis lygių galimybių visiems visuomenės atstovams; ugdymo programa, suteikianti žinių apie kultūrų įvairovę; procesas, atspindintis, kaip žmogus išsiugdo pagarbą kitoniškumui; visuomenės švietimas, siekiant sumažinti kalbinę ar kultūrinę diskriminaciją; praktika, užtikrinanti visų visuomenės grupių lygias galimybes ir teises“.

J. Bielskienės, L. Duoblienės, E. Tamulionytės (2012) nuomone, kitų kultūrų pažinimas praplečia mūsų socialinį, kultūrinį ir psichologinį supratimą, be to, leidžia pažinti save. B. Kuzmickas (2010, 44), išryškindamas daugiakultūrio ugdymo naudą, teigia, kad „darnus sambūvis ir tarpkultūrinės sąveikos praturtina ir pajvairina visuomenės kultūrinį gyvenimą, palaiko socialinį stabilumą. Ir priešingai, kultūrinis ir konfesinis nesuderinamumas gali tapti ilgalaikiu socialinių įtampų šaltiniu“. Pasak M. Bazgan'o ir R. M. Niculescu (2016), daugiakultūris ugdymas daugiausia dėmesio skiria kultūriniam sąmoningumui, siekiant mažinti rasinę diskriminaciją.

Anot Švedijos tyrėjų H. Lorentz'o, P. Lahdenpera ir kt. (2010), tyrinėjančių daugiakultūrį ugdymą, aplinka, kurioje yra daug skirtingų etninių, kultūrinių grupių, gali kelti konfliktus tarp skirtingų grupių: kai esi kitų sutinkamas turint išankstinę etninę ar kultūrinę nuostatą, kai esi atskirtas, tai yra žalinga ir pavojinga tiek individui, tiek visuomenei. Autorių teigimu, siekiant išvengti išankstinių nuostatų, būtina ugdyti pedagogų daugiakultūrę kompetenciją. Tik taip jie galės padėti daugiakultūrę kompetenciją ugdyti vaikams. G. Gayle-Evans (2004) nuomone, daugiakultūris ugdymas padeda ikimokyklinio amžiaus vaikams suprasti kitaip atrodančių, besirengiančių, kita kalba kalbančių, mąstančių žmonių gyvenimus, svarbu naudoti vaizdinę medžiagą, kur būtų matomi daugiakultūriškumo aspektai, bei suteikti vaikams galimybę dalyvauti daugiakultūriose veiklose. Taip jie ugdomi pagarba įvairovei, kuri yra neišvengiama. Daugelis mokslininkų (Rubenstein Reich, Tallberg Broman, 2000; Auškelienė ir kt., 2016; Lahdenperä ir kt., 2018) pabrėžia ikimokyklinio amžiaus svarbą formuojantis daugiakultūriam supratimui bei daugiakultūrės aplinkos įtaką šiam supratimui formuojantis. A. Auškelienė ir kt. (2016, 36), rašydamos apie daugiakultūrius vaikų darželius, teigia, kad juose „ypač svarbu sukurti ugdymo aplinką, kuri padėtų vaikui suvokti, kokios jis tautybės, kokia jo gimtoji kalba, šeimos ar giminės kilmė ir pan. Darželių ugdytiniai turėtų būti supažindinami su kalbų ir tautų įvairove, mokomi ją gerbti ir vertinti“.

Lietuvoje ikimokyklinis ugdymas vykdomas pagal ikimokyklinio ugdymo programą, kurią rengia kiekviena ikimokyklinio ugdymo įstaiga. 2023 m. patvirtintos „Ikimokyklinio ugdymo programos gairės“ (2023), kuriose pateikiamos rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo įstaigoms, ugdymo programos kūrimui. Gairės nėra centralizuota programa ikimokyklinį ugdymą organizuojančioms švietimo įstaigoms, bet jų paskirtis – pateikti esminius susitarimus dėl vaikų nuo gimimo iki šešerių metų ugdymo(si) programoms, siekiant užtikrinti kokybišką ikimokyklinį ugdymą(si) ir ugdymo(si) tęstinumą. Šiame dokumente (Ikimokyklinio ugdymo programos gairės, 2023, 4) kaip požiūrio į vaiką ir jo ugdymą(si) lemiančios vertybės, atskleidžiančios daugiakultūrį aspektą, nurodomos šiuose punktuose: „16.6. pagarba, tolerancija ir atvirumas įvairovei – atviros, pagarba, empatija ir tolerancija grindžiamos ugdymo(si) aplinkos kūrimas, pripažįstant įvairovę kaip vertybę ir sudarant sąlygas visiems vaikams sėkmingai dalyvauti, natūraliai priimant prigimtinius ir kultūrinius skirtumus; <...> 16.8. kultūrinis tapatumas – pagarbos savo šalies kultūrai (gimtajai kalbai, etninei kultūrai, tautos istorijai) puoselėjimas, padedant vaikui išreikšti save kaip savo šalies kultūros dalyvį ir kūrėją ir pozityviai priimti kitų kultūrų savitumą.“

Pagrindinis dokumentas, kuriuo turi vadovautis visos ikimokyklinio ugdymo įstaigos Švedijoje yra „Ikimokyklinio ugdymo planas“ (Läroplan för förskolan Lpfö 18, 2018), kur apibrėžiamos ikimokyklinio

ugdymo įstaigų bendrosios vertybės, misija, pateikiami darbo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje tikslai ir gairės. Naujajame „Ikimokyklinio ugdymo plane“ (Läroplan för förskolan Lpfö 18, 2018), kuris įsigaliojo 2019 m. liepos 1 d., daugiakultūrio ugdymo svarba akcentuojama teigiant, kad „ikimokyklinio ugdymo įstaiga yra socialinių ir kultūrinių susitikimų vieta, turinti skatinti vaikus vertinti ir suvokti įvairovę. Įvairių gyvenimo sąlygų ir kultūrų pažinimas gali prisidėti prie vaikų gebėjimų suprasti ir įsijausti į kitų žmonių gyvenimo sąlygas bei vertybes ugdymo“ (Läroplan för förskolan Lpfö 18, 2018, 5). Viena iš ugdymo plano tikslų nurodoma, kad ikimokyklinio ugdymo įstaiga turi būti atvira skirtingoms kultūroms bei kiekvienam vaikui sudaryti sąlygas išsiugdyti „savo kultūrinį tapatumą, be to, skatinti pažinti ir domėtis įvairiomis kultūromis, suvokti gyvenimo visuomenėje, kuriai būdinga įvairovė, vertę“ (Läroplan för förskolan Lpfö 18, 2018, 14). Pabrėžiama, kad ikimokyklinio ugdymo įstaiga turi vaikams suteikti galimybę suvokti savo kultūrinę tapatybę, skatinti pažinti kitas kultūras, suteikti apie jas žinių, suvokti daugiakultūrės visuomenės vertę, be to, pabrėžiamas domėjimasis vietine kultūra (Läroplan för förskolan Lpfö 18, 2018, 14).

Taigi daugiakultūrė visuomenė mus įpareigoja ir užtikrina kokybišką daugiakultūrį ugdymą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Šiuo atveju ypač svarbus tiek pedagogų pasirengimas, tiek ugdomosios aplinkos, kuri skatintų daugiakultūrį ugdymą, formavimas. Tai kelia didelius pedagoginio darbo ir kompetencijos, kurią turi turėti ikimokyklinio ugdymo mokytojas, kad galėtų reaguoti į šią įvairovę, reikalavimus (Mångfald i förskolan ställer krav på den pedagogiska kompetensen, 2020).

2. Tyrimo metodika

Tyrimo idėja ir organizavimas. Atsakymui į tyrimo klausimą pasirinkta *kokybinio tyrimo strategija*, kuria siekiama atskleisti ikimokyklinio amžiaus vaikų daugiakultūrio ugdymo situaciją ir galimybes Lietuvos bei Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Kokybinis tyrimas leidžia suprasti ir interpretuoti socialinius reiškinius, surenkant turtingą ir išsamią informaciją apie žmonių patirtis bei nuomones, pasitelkus tyrėjo interpretacinius įgūdžius iš surinktos medžiagos išskirti kategorijas, subkategorijas bei nustatyti jų tarpusavio ryšius (Kvale, Brinkmann, 2020; Klingberg, Hallberg, Allwood, Börjesson, Capelán, 2021). Siekiant atskleisti Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojų daugiakultūrio ugdymo patirtis ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus, pasirinktas kokybinis tyrimas taikant pusiau struktūruoto interviu metodą, kuris dažniausiai pasirenkamas atliekant kokybinius tyrimus (Bitinas, Rupšienė, Žydzūnaitė, 2008; Kardelis, 2017; Bryman, 2018; Fejes, Thornberg, 2019; Vaičekauskaitė, 2023 ir kt.). *Pirmajame etape* atliekama mokslinės literatūros ir dokumentų analizė. *Antrajame etape* formuluojami pusiau struktūruoto interviu klausimai: Lietuvos mokytojams lietuvių kalba, Švedijos mokytojams – švedų kalba. Vyksta pasiruošimas tyrimo dalyvių atrankai ir pakvietimui dalyvauti tyrime. Vykdoma tikslinė tyrimo dalyvių atranka pagal pasirinktus kriterijus. Elektroniniu paštu išsiunčiami kvietimai dalyvauti tyrime mokytojams, dirbantiems daugiakultūre ikimokyklinio ugdymo įstaigose Lietuvoje ir Švedijoje. Kontaktinė informacija paimta iš viešai prieinamų ikimokyklinio ugdymo įstaigų internetinių svetainių. *Trečiajame etape* organizuojamas tyrimo duomenų rinkimas – pusiau struktūruotas interviu su tyrimo dalyviais. Siekiant išsiaiškinti Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojų daugiakultūrio ugdymo patirtis tyrimas vykdytas 2023 m. lapkričio–2024 m. vasario mėn.

Tyrimo dalyviai. Vykdyta *tikslinė tyrimo dalyvių atranka*. Tyrime dalyvavo keturi Lietuvos ir keturi Švedijos X ikimokyklinių ugdymo įstaigų mokytojai (1 lentelė). Tyrimo dalyviai, taikant tikslinę atranką, atrinkti pagal šiuos du iš anksto numatytus kriterijus: 1) dirbantys ikimokyklinio ugdymo įstaigose Lietuvoje ir Švedijoje; 2) turintys daugiakultūrio ugdymo patirties ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. Tikslinės atrankos kriterijų parinkimą lėmė tyrimo objektas bei išsikeltas tikslas. Demografinis tyrimo dalyvių apibūdinimas pateiktas 1 lentelėje. Mokytojoms suteikti slapyvardžiai *Ieva, Liepa, Saulė, Milda, Astrid, Linda, Sara, Sandra*.

Duomenų rinkimas. Pusiau struktūruotas interviu su sutikusiais dalyvauti ir atrinktais tyrimo dalyviais vyko 2023 m. lapkričio – 2024 m. vasario mėnesiais ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Interviu su Švedijos ir Lietuvos ikimokyklinio ugdymo mokytojais vyko X ikimokyklinio ugdymo įstaigose, tyrimo duomenys įrašinėti į diktofono programėlę mobiliajame telefone. Interviu vyko tyrimo dalyvių pasirinktu laiku, trukmės intervalas – nuo 35 iki 45 min.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių demografinė charakteristika

Mokytojai	Pedagoginė patirtis (metais)	Išsilavinimas	Patirtis ugdamas kitų kultūrų vaikus	Šalis
Ieva	12	Aukštasis universitetinis, bakalauro laipsnis	2	Lietuva
Liepa	5	Aukštasis koleginiis, bakalauro laipsnis	5	Lietuva
Saulė	11	Aukštasis universitetinis, bakalauro laipsnis	6	Lietuva
Milda	5	Aukštasis universitetinis, magistro laipsnis	5	Lietuva
Astrid	16	Aukštasis universitetinis, bakalauro laipsnis	16	Švedija
Linda	4	Aukštasis universitetinis, bakalauro laipsnis	4	Švedija
Sara	10	Aukštasis universitetinis, bakalauro laipsnis	10	Švedija
Sandra	13	Aukštasis universitetinis, bakalauro laipsnis	11	Švedija

Duomenų analizė. Analizuojant duomenis pasirinktas kokybinis *turinio analizės metodas*, kurio tikslas – sisteminant, apibendrinant tyrimo medžiagą, apibūdinti reiškinius, atskleisti, kokias prasmes žmonės jiems suteikia. Kokybinė turinio analizė leidžia tyrėjui sutraukti didelės apimties informaciją turinio ir prasmės aspektais bei susieti gautus duomenis į kategorijas ir subkategorijas. Analizuojant tekstus siekiama atskleisti žmonių suvokimo, elgesio, strategijų, sąveikų įvairovę (Žydzūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Duomenų analizės ir interpretacijos etapas apibūdinamas kaip nenutrūkstamas procesas, kurio metu vyksta nuolatinė duomenų refleksija, keliama analitiniai klausimai, rašomos atmintinės (Creswell, Creswell, 2018). Vykdamas kokybinę turinio analizę remtasi P. Mayring'o (2000) išskirtais analizės etapais: 1) prasminių vienetų (elementų) išryškinimas remiantis teorine medžiaga; 2) kategorijų (ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojų nuomonė dėl daugiakultūrio ugdymo aktualumo šiandieniniame pasaulyje, mokytojų daugiakultūrio ugdymo patirtys, mokytojų daugiakultūros kompetencijos samprata ir svarba vaikų daugiakultūriam ugdymui, daugiakultūrio ugdymo komponentai ikimokykliniame amžiuje ir t. t.), subkategorijų (pvz., įtraukusis, skirtingų kultūrų vaikų ugdymas, bendradarbiavimas su įvairių kultūrų tėvais, daugiakultūrė aplinka, daugiakultūros aplinkos kūrimas, pozityvus daugiakultūris nusiteikimas, visuomenės daugiakultūriškumas, skirtingų ugdymo metodų taikymas ir t. t.) formulavimas; 3) reikšmingų teiginių pateikimas; 4) duomenų peržiūra, patikimumo užtikrinimas; 5) rezultatų apibendrinimas, interpretavimas.

Tyrimo etika. Kaip nurodoma „Europos elgesio kodekse mokslinių tyrimų etikos klausimais“ (ALLEA, 2018, 4), atliekant mokslinį tyrimą svarbu laikytis šių pagrindinių mokslinio tyrimo etikos principų: *patikimumo*, kuris taikomas siekiant užtikrinti mokslinių tyrimų kokybę, susijusią su planavimu, taikomais metodais, analize ir išteklių naudojimu; *sąžiningumo*, kuris taikomas skaidriai, teisingai, išsamiai ir nešališkai vykdant ir recenzuojant mokslinius tyrimus bei teikiant jų ataskaitas; *pagarbos* kolegoms, mokslinių tyrimų dalyviams, visuomenei, ekosistemoms, kultūros paveldui ir aplinkai; *atskaitomybės* už mokslinius tyrimus nuo jų sumanymo iki skelbimo – jų valdymą ir organizavimą, mokymus, vadovavimą, konsultavimą ir platesnį jų poveikį.

Pedagogų apklausai atlikti gauti ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovų sutikimai. Atliekant tyrimą visuose jo etapuose laikytasi tyrimo dalyvių geros valios, etinių, konfidencialumo ir teisinių tyrimo principų, nesiekiant tyrimo dalyviams daryti nei psichinės, nei moralinės žalos. Pirmajame tyrimo etape, kuriant tyrimo instrumentą, etiškai, nepažeidžiant tyrimo dalyvių privatumo formuluoti interviu klausimai. Antrajame etape, elektroniniu paštu siunčiant kvietimus sudalyvauti tyrime, užtikrinta, kad visi tyrimo metu gauti duomenys bus nuasmeninti. Trečiajame tyrimo etape su atrinktais ir tyrime sutikusiais dalyvauti mokytojais suplanuota interviu vykdymo vieta ir laikas, dar kartą pabrėžtas tyrimo konfidencialumas. Ketvirtajame tyrimo etape, prieš interviu mokytojai dar kartą išsamiai supažindinti su tyrimo tikslu, eiga, trukme, dalyvavimo rizikomis, nauda, konfidencialumu, savanoriško dalyvavimo samprata, tyrėjo kontaktine informacija. Visa tai apibendrinta ir kiekvieno tyrimo dalyvio prieš interviu pasirašyta „Tyrimo dalyvio sutikime“. Siekiant išlaikyti tyrimo duomenų autentiškumą, interviu įrašyti į diktofoną. Surinkta tyrimo medžiaga buvo tik tyrėjo žinioje, ji niekam neplatinta ir su niekuo nesidalyta, saugota slaptažodžiu apsaugotose laikmenose. Penkta-

jame etape duomenys analizuoti taikant turinio analizės metodą, sisteminti, apibendrinti laikantis konfidencialumo principo: kiekvienas tyrimo dalyvis koduotas slapyvardžiu, kuris jokių sąsajų su asmeniniais tyrimo dalyvių duomenimis neturi.

3. Tyrimo radiniai

Kalbant apie daugiakultūrio ugdymo aktualumą pasauliniu lygmeniu Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų nuomonės bei pastebėjimai yra panašūs: pasauliui vis globalėjant vis labiau reikia *daugiakultūrės kompetencijos*, kurią, anot tyrimo dalyvių, sudaro gebėjimas bendrauti su skirtingų kultūrų atstovais, tolerancija, supratimas, šią kompetenciją būtina ugdyti jau ikimokykliniame amžiuje. Daugiakultūrės kompetencijos svarbą akcentavo didžioji dauguma mokytojų iš abiejų šalių (trys iš Lietuvos ir trys iš Švedijos). Tai iliustruoja šie tyrimo dalyvių pasisakymai: „Gilėjant globalizacijai <...> vis labiau reikia įgūdžių, kaip bendrauti su skirtingomis kultūromis...“ (Liepa); „...remiantis mano patirtimi manau, kad jaunesni vaikai jau suvokia socialines nuostatas, kurios egzistuoja jų artimiausioje aplinkoje, todėl jau nuo pat mažens visose šalyse reikia ugdyti toleranciją kitoms kultūroms“ (Saulė); „Labai svarbu, kad turėtum tolerancijos, kitaip nieko nebus...“ (Linda). Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojai, kalbėdami apie daugiakultūrio ugdymo aktualumą, dar skiria *poreikį ugdyti pasaulio piliečius*, nes daugiakultūriškumas svarbus žmonijos vystymuisi: „...ir tolerancija kitoms kultūroms, kitoms kalboms <...>. Jei ikimokyklinio ugdymo įstaigoje gaus gerą pagrindą, tai lengviau bus visuomenėje būti pasaulio piliečiu, kad man ne tik patinka Švedija, bet aš priklausu visam pasauliui...“ (Sandra); „Daugiakultūriškumas vaidina svarbų vaidmenį žmonijos vystymesi, supratimas, kad jeigu ir yra įvairių mentalitetų, kultūrų bei religijų, mes turime atsiverti įvairioms kultūroms, religijoms, nes tada yra lengviau vienas kitą suprasti ir sutikti įvairias kultūras“ (Sara). Taigi didžioji dalis mokytojų iš abiejų šalių pabrėžia daugiakultūrio ugdymo aktualumą, tai siedami su *daugiakultūrės kompetencijos poreikiu*, kurį lemia pasaulyje vykstantys globalūs procesai.

Pedagogai daugiakultūrio ugdymo aktualumą sieja ir su *geopolitiniais įvykiais*, tokiais kaip karas ar migrantų krizė. Anot Mildos, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, kur ji dirba, yra keletas karo pabėgėlių vaikų iš Ukrainos, bet nėra vaikų, atvykusių iš kitų šalių („Dabar, kai karas prasidėjo, padaugėjo ukrainiečių, bet mūsų grupėje jų yra tik 1–2, o kitose grupėse jų yra gal daugiau. <...>, kad būtų kažkoks vaikas užsienietis, dar neturime mes tokių pavyzdžių. Su pabėgėlių vaikais mes dar nesame susidūrę <...>. <...> Nėra dar, kad atvažiuo iš vienos šalies, iš kitos, kaip užsienyje, Europoje yra to daugiau, Norvegijoje toj pačioj <...>. Dar nėra, kad užsieniečių tiek atvažiuoja.“) Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojai teigia, kad jų ikimokyklinio ugdymo įstaigose kultūrų įvairovė didžiulė, kai kurie vaikai yra neseniai atvykę gyventi į Švediją. Tai iliustruoja šie teiginiai: „...ugdome vaikus iš 19 skirtingų šalių“ (Sandra); „Man pirmiausias iššūkis, kaip mokytojui, yra sutinkant tėvus ir jų lūkesčius, mes turime įvairios kilmės tėvų, tarp kurių yra ir neseniai atvykusių gyventi į Švediją, todėl kartais būna sunku įvairiose situacijose...“ (Sara); „...jie yra iš įvairių kultūrų, nemažai iš neseniai atvykusių šeimų, mes juos bandome įtraukti į visuomenę, kurioje gyvename“ (Astrid). Kaip matome iš pasisakymų, didžiulė kultūrų įvairovė verčia ugdytis daugiakultūrę kompetenciją ir kelia mokytojams nemažai iššūkių atliepian skirtingų kultūrų tėvų lūkesčius. Taigi Lietuvoje kultūrų įvairovė dėl geopolitinių priežasčių po truputį didėja, tačiau ikimokyklinio ugdymo įstaigos, mokytojų teigimu, dar nėra tokios daugiakultūrės kaip Švedijoje ir tai didina daugiakultūrio ugdymo aktualumą vietiniu lygmeniu.

Lietuvos ikimokyklinio ugdymo mokytojų nuomone, jų ikimokyklinio ugdymo įstaigose *vaikų grupės yra gana homogeniškos* (tai pažymėjo trys iš keturių mokytojų), joms kultūrų įvairovė nebūdinga, tai iliustruoja pavyzdys, kad mergaitės žaidžia su šviesiaodėmis lėlėmis, nes jos yra „gražesnės“ („Tarp trimečių mergaičių teko pastebėti situaciją, kai mergaitės tarp gausybės lėlių rinkosi šviesios odos ilgaplaukes lėles su mėlynomis akimis, nes, jų nuomone, „jos gražesnės“ nei tamsesnių atspalvių rudaakės lėlės“ (Liepa)). Homogeniškas grupės iliustruoja mokytojos Liepos pasisakymas apie daugiakultūrio ugdymo patirtį: „Esu dirbusi su vaiku, kuris pragyvenęs 5 metus Graikijoje grįžo į Lietuvą...“ (Liepa). Gana homogeniškas vaikų grupės parodo ir dvylikos metų darbo patirtį turinčios pedagogės Ievos pasidalijimas daugiakultūrio darbo patirtimi: „Taip, esu dirbusi su vaiku iš kitos kultūrinės aplinkos“ (Ieva). Kitos pedagogės teigimu, jų ikimokyklinio ugdymo įstaigoje kultūrų ratas gana siauras („...jei mūsų darželyje būtų daugiau skirtingų kultūrų vaikų ir tada galima būtų apsikeisti jų

kultūromis, <...> mes tokios galimybės neturime. <...>, o kada nėra tokių vaikų, kultūrų nešiotojų, <...> daugiau dabar yra įtraukusis ugdymas, kaip su spec. poreikiais, daugiau akcentas eina, o su daugiakultūriu trupučiuką ramiau. Pas mus dar siauras kultūrų ratas. Čia sunkiai, nes nėra tokios patirties, nors norėtume, pas mus čia siauresnis ratas negu užsienyje“ (Milda)). Taigi nesant didelės kultūrų įvairovės, vyraujant gana homogeniškoms vaikų grupėms daugiakultūrio ugdymo aktualumas Lietuvos ikimokyklinio ugdymo įstaigose mažesnis.

Tuo tarpu Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojai, kalbėdami apie daugiakultūrio ugdymo aktualumą švietime, skirtingai nei Lietuvos, išskyrė *daugiakultūros vaikų grupes*, kurias stengiamasi integruoti į visuomenę, išlaikant pagarbą kiekvienos šeimos bei vaiko kultūrai. Tai iliustruoja šie teiginiai: „...nematau skirtumo tarp vaikų, jie yra iš įvairių kultūrų, mes juos bandome įtraukti į visuomenę, kurioje gyvename...“ (Astrid); „Aš dirbu daugiakultūriame darželyje, tai daug vaikų iš įvairių kultūrų bei rasų“ (Linda); „...kai perėjau dirbti iš valstybinio darželio, kuris buvo gana homogeniškas ir tada aš neturėjau daugiakultūrio ugdymo bei darbo daugiakultūriame darželyje patirties, <...> todėl turėjau išmokti, kaip galima dirbti su vaikais iš įvairių kultūrų <...>, ko aš nepastebėjau valstybiniame darželyje, kuriame dirbau, skirtumai buvo kažkas keisto, kad visi panašiai atrodo, visi šneka ta pačia kalba, turi tas pačias tradicijas, tai buvo klasikinės švedų tradicijos. Čia pas mus kitaip, ugdome vaikus iš 19 skirtingų šalių“ (Sandra). Taigi, tyrime dalyvavusių pedagogų teigimu, didžiulė kultūrų įvairovė Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose lemia daugiakultūrio ugdymo aktualumą.

Remdamosi savo asmenine patirtimi, dvi Švedijos pedagogės, skirtingai nei Lietuvos, taip pat pažymėjo, kad daugiakultūris ugdymas ypač aktualus dėl šalies *daugiakultūrės visuomenės*, tad vaikus būtina paruošti tam, kas jų laukia mokykloje bei suaugusiųjų gyvenime. Tai parodo šios tyrimo dalyvių mintys: „...pastebima, kad yra labai svarbu pažinti kitas kultūras, kad tai nebūtų kažkas svetimo vėliau, kai išeisi į suaugusiųjų gyvenimą ir tada sutiksi naujas kultūras ir tai bus tau visiškai nauja <...>. Yra svarbu pažinti kitas kultūras, kad negauti po to šoko. Iš savo patirties pajutau, kad visi susikoncentruoja į tave, nes tu esi iš kitos kultūros, nes jiems tai keista. Aš remiuosi savo ankstesne patirtimi, aš lankiau mokyklą su įvairių kultūrų vaikais, buvo nedaug vaikų, turinčių švedišką šaknis ir tai buvo keista tiems vaikams ir mums taip pat...“ (Linda); „Kai atsikrausčiau iš Lenkijos čia, į Švediją, tada tikrai pamačiau, kad yra skirtingų kultūrų, skirtingų vertybių, poreikių ir pamažu pradėjau kai kuriuos dalykus išmokti: kaip sutikti, kalbėtis su kitais, suvokti skirtingas kultūras bei individus. Darželyje turime vaikų iš įvairių šalių“ (Sara).

Iš pateiktų ikimokyklinio ugdymo mokytojų pasisakymų apie daugiakultūrio ugdymo aktualumą – abiejų šalių mokytojos beveik vienbalsiai pritarė, kad daugiakultūris ugdymas besikeičiančiame globaliame pasaulyje, kur visuomenė tampa vis labiau įvairiakultūre, būtinas. Ikimokyklinio ugdymo mokytojai skyrė šias daugiakultūrio ugdymo aktualumo priežastis: daugiakultūrės kompetencijos poreikį, geopolitinius įvykius, Lietuvos ikimokyklinio ugdymo mokytojai skyrė homogeniškas vaikų grupes, Švedijos – daugiakultūros vaikų grupes bei daugiakultūrę visuomenę. Lietuvos mokytojų teigimu, Lietuvos ikimokyklinio ugdymo įstaigose vaikų grupėms didelė kultūrų įvairovė kol kas nebūdinga, yra vienas kitas vaikas iš Ukrainos ar reemigrantų vaikai, nors ir tarp lietuvių vaikų bei jų tėvų egzistuoja ideologiniai, lyties, socialiniai, ekonominiai ir kiti skirtumai. Tuo tarpu daugiakultūrės vaikų grupės, daugiakultūrė visuomenė lemia nemažai galimybių, kartu kelia iššūkių Švedijos mokytojoms, nes reikia pažinti visų vaikų kultūras, tradicijas, šeimų papročius, juos gerbti, užmegzti ryšį su tėvais iš įvairių kultūrų, susikalbėti su jais bei integruoti juos į kultūrą, kurioje jie gyvena, be to, ugdyti vaikų toleranciją ir pagarbą vienas kitam. Taigi daugiakultūris ugdymas labiau akcentuojamas Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

Atlikus tyrimo radinių analizę išryškėjo šie daugiakultūrio ugdymo Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose ypatumai: a) ikimokyklinio ugdymo mokytojų požiūris į daugiakultūrį ugdymą; b) daugiakultūriame ugdyme taikomi metodai, būdai bei formos; c) daugiakultūriame ugdyme naudojamos priemonės, daiktai bei technologijos.

Tiek Lietuvos, tiek Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų (du – iš Lietuvos ir du – iš Švedijos) požiūris į daugiakultūrį ugdymą gana panašus, nes, jų teigimu, turi įtakos *vaiko identiteto formavimui(si)*. Tai iliustruoja šie tyrimo dalyvių teiginiai: „Per ilgesnį laiką pastebiu, kad tarpkultūrinė patirtis ikimokykliniame amžiuje padeda formuotis vaiko identitetui...“ (Ieva); „...ši patirtis ankstyvajame amžiuje padeda formuotis vaiko identitetui...“ (Saulė); „...daugiakultūris ugdymas yra labai svarbus vaikams, kad jie žinotų

apie kitas kultūras, tradicijas, nes tada jie gali ugdyti savo tautinį tapatumą...“ (Sara); „...padeda vaikams formuoti savęs suvokimą. Todėl reikia kalbėti apie įvairias kultūras, tradicijas, kalbėti apie vaikų teisę į savo kultūrą, tapatybės formavimąsi...“ (Sandra). Mokytojos (viena – iš Lietuvos ir trys – iš Švedijos) mano, kad daugiakultūris ugdymas *formuoja toleranciją, pagarbą, kitų kultūrų suvokimą*. Tai iliustruoja šie teiginiai: „Tai svarbus aspektas kurti toleranciją, supratimą ir taiką visuomenėje, kuri tampa vis labiau įvairiakultūre. Kuo natūraliau ir anksčiau vaikai priima kitą kultūrą, tuo anksčiau jie tampa supratingesni, empatiški, pagarbūs kitai kultūrai“ (Ieva); „...svarbu vaikams, nes tai išugdo pagarbą skirtingiems žmonėms, skirtingoms kultūroms, jie suvokia, kad yra skirtingos kultūros, kad yra skirtingos šalys ir skirtingos kalbos, kad šis vaikas nekalba ta pačia kalba namuose, bet mes galime bendrauti švedų kalba...“ (Astrid); „...svarbu vaikams dalyvauti daugiakultūre veiklose, kad būtų gerbiamos kitos kultūros, etninės grupės ir t. t.“ (Sara); „...nes ugdoma tolerancija kitoms kultūroms, kitoms kalboms“ (Sandra). Ikimokyklinio ugdymo mokytojai (du – iš Švedijos ir vienas – iš Lietuvos) taip pat mano, kad *daugiakultūris ugdymas praturtina*. Tai iliustruoja šie mokytojų pasisakymai: „...daugiakultūriškumas mus praturtina, tai taip pat išvysto supratimą apie globalius poveikius, apie žmones pasaulyje“ (Sara); „...susipažinimas su kitomis kultūromis labai praturtina, nes pasirodo, kas bus...“ (Linda); „Daugiakultūrinis ugdymas praplečia akiratį...“ (Milda). Taigi į daugiakultūrį ugdymą žiūrima kaip į *daug galimybių suteikiantį procesą*. Iš atsakymų pastebėta, kad didžioji dalis (trys iš keturių) Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų, skirtingai nei Lietuvos, akcentuoja, kad *daugiakultūris ugdymas paruošia vaiką gyvenimui daugiakultūre visuomenėje*, vaikui svarbu kuo anksčiau susiformuoti daugiakultūrę kompetenciją. Tai iliustruoja šie pasisakymai: „Man daugiakultūris ugdymas yra labai svarbus <...>, nes pasirodo, kas bus, kai jie baigs darželį, nes mokyklos pasaulis yra daug platesnis, ten sutinkamos kitos kultūros, svarbu, kad yra gerbiamos kitos kultūros, etninės grupės ir t. t. Taigi svarbu paruošti vaikus tam, kas jų gyvenime laukia, kad jiems po to būtų lengviau, kad jie nepatektų į tokią aplinką, kuri jiems bus nauja ir jie turės išmokti iš naujo, vietoj to, kad jie jau būtų nuo mažens susipažinę su įvairiomis kultūromis ir tada jiems nebus tai nieko naujo. Tada jie jau turi pagrindą“ (Astrid); „Prisimenu, kai studijavau universitete, tai buvo labai daug švedų ir man tai buvo nauja, nes aš lankiau mokyklą su vaikais iš įvairių kultūrų, tai jiems ir man buvo neįprasta, nes jie norėjo sužinoti apie mano kultūrą, kalbą, tai aš buvau jiems kažkas egzotiško...“ (Linda); „Manau, kad tai yra svarbu, <...>, kai pradės lankyti mokyklą, sutiks kitas kultūras, tradicijas, šventes, vėliau ir darbiniam gyvenime ir, kad tai būtų suprantama. Jei ikimokyklinio ugdymo įstaigoje gaus gerą pagrindą, tai lengviau bus visuomenėje būti pasaulio piliečiu <...>. Taigi, vaikams, kurie lanko daugiakultūrinį darželį, bus lengviau visuomenėje, geriau supras skirtumus, socializuosis, bendraus su kitais žmonėmis negu tie, kurie turi gana vienodas šaknis, jiems tai bus kažkas naujo, gyvenama savo burbulė, o po to išėjus į visuomenę susiduriama su sunkumais. Aš į tai žiūriu gana teigiamai ir svarbu, kad būtų su tuo dirbama“ (Sandra). Taigi matome, kad mąstoma apie tai, jog vaikams teks gyventi daugiakultūre visuomenėje, tad norima juos paruošti ateičiai, kad jiems gyvenime būtų lengviau, remiamasi savo asmenine patirtimi. Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų požiūris į tai, kad daugiakultūris ugdymas turi prasidėti jau ikimokykliniame amžiuje, sutampa. Tai įrodantys teiginiai: „Daugiakultūris ugdymas turi prasidėti jau ankstyvajame amžiuje, nes vaikai šiame amžiaus tarpsnyje yra imlūs, o vėliau jis yra tik plėtojamas“ (Liepa); „...jie turi išmokti socialinės kompetencijos, pagarbos vienas kitam jau ankstyvajame amžiuje“ (Milda); „Daugiakultūris ugdymas turi prasidėti jau darželyje...“ (Sara); „Jei ikimokyklinio ugdymo įstaigoje gaus gerą pagrindą, tai lengviau bus visuomenėje būti pasaulio piliečiu“ (Sandra).

Iš ikimokyklinio ugdymo mokytojų požiūrio į daugiakultūrį ugdymą išryškėjo jų, kaip *ikimokyklinio ugdymo mokytojų, vaidmuo ugdant(is) vaikų daugiakultūrę kompetenciją*, pabrėžiamas ikimokyklinio ugdymo mokytojo asmeninis pavyzdys. Tai akcentavo septyni iš aštuonių mokytojų (keturi – iš Lietuvos ir trys – iš Švedijos). Tai atskleidė šie tyrimo dalyvių pasisakymai: „...savo pavyzdžiu formuoju teigiamas nuostatas skirtingų kultūrų atstovams“ (Ieva); „...ugdau pagarbą skirtingų tautybių ir rasių žmonėms, mokau vaikus bendravimo taisyklių, lavinu teigiamas nuostatas skirtingų kalbinių ir kultūrinių grupių atžvilgiu, skatinu visų ugdymo proceso dalyvių – vaikų, tėvų, kolegų – įsitraukimą ugdant toleranciją visuomenės įvairovei...“ (Liepa); „Svarbiausia, kad pedagogas nebūtų priešiškas nusiteikęs kitų kultūrų atžvilgiu, gal tau ir ne viskas patinka, bet nebūti priešiškas nusiteikęs. Tada ir vaikai tai darys <...> Svarbus mokytojo teigiamas pavyzdys“ (Milda); „Mokyto-

jas, dirbantis daugiakultūrėje grupėje, turi mokėti prisitaikyti, t. y. keisti save dėl kitų. Ir aš tai stengiuosi perteikti vaikams <...>. Šie visi aspektai labai padeda man, kaip mokytojai, apjungti visus vaikus grupėje į vieną komandą“ (Saulė); „...rodau pagarbą, <...> nematau skirtumo tarp vaikų. <...>. Mes esame sektinas pavyzdys“ (Astrid); „Svarbu, kad mes žinotume savo vaidmenį ir misiją. Mes turime sudaryti vaikams tokias sąlygas, kad jie dalyvautų, kad jie jaustųsi svarbūs, kad jie turi įtakos ir tuo pačiu galimybę vystyti savo kultūrinį tapatumą ir tuo pačiu metu vaikai įgautų supratimą apie kitas kultūras...“ (Sara); „Mes, mokytojai, papasakojame apie savo kultūrą, mes esame sektinas pavyzdys“ (Sandra). Taigi analizuodami mokytojų išsakytas mintis galime daryti išvadą, kad daugiakultūris ugdymas prasideda nuo paties mokytojo, jo žinių, įgūdžių bei nuostatų dėl kitų kultūrų, nes jo asmeninis pavyzdys ypač svarbus vaikų daugiakultūris kompetencijos formavimui(si).

Kitas daugiakultūrio ugdymo ypatumas Lietuvos bei Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose, atskleidęs atlikus empirinio tyrimo duomenų analizę, daugiakultūriame ugdyme *taikomi metodai, būdai bei formos*: 1) individualus darbas („Ikimokyklinio ugdymo mokytojas, dirbantis daugiakultūrijoje grupėje, turi pažinti kiekvieno vaiko individualumą ir taikyti jam priimtina pedagoginį stilių“ (Liepa)); 2) žaidimas („Pats paprasčiausias būdas – žaidimas“ (Saulė); „...kalbiniai žaidimai...“ (Sara); „...žaidimai skatina integraciją...“ (Milda)); 3) šventės („...šventėme JT dieną, kad visi yra lygūs ir turi teisę į savo kultūrą...“ (Astrid); „Pas mus yra Kultūros šventė, <...> vaikai gali apsirengti tautiniais kostiumais, <...> tėvai atsineša vaišių ar kitko iš savo kultūros. Paskui turime kitas šventes, tokias kaip Liucija, Velykos, Kalėdos, švediška tradicija – vidurvasario šventė“ (Linda); „Švenčiame įvairias šventes“ (Sara); „Kartą per mokslo metus rengiame Tarpkultūrinę šventę, tada tėvai gali atsinešti patiekalų iš savo šalių, tautinius kostiumus, galbūt daiktus ir pan.“ (Sandra); „Grupėje švenčiam valstybines šventes, susipažįstam su kitų tautų tradicijomis, papročiais, klausomės tarmių“ (Ieva)); 4) pasisveikinimai, pasakos įvairiomis kalbomis („Klausomės pasakų įvairiomis kalbomis...“ (Linda); „Pasisveikiname įvairiomis kalbomis ryto rate, <...> vartojame įvairias pasisveikinimo frazes, paprastai pasikalbame ir pasakome pavienius žodžius vaiko gimtąja kalba...“ (Sara)); 5) projektinis darbo metodas („Naudojame projektinį darbo metodą, šiuo metu mes dirbame su vabzdžiais, <...> užrašome visas šias sąvokas vaikų gimtąja kalba, kad jie gimtąją kalbą sietų su švedų kalba“ (Astrid); „...projektinė veikla, vaikai išmoka naujų švediškų žodžių ir tuo pačiu juos pasako savo gimtąja kalba, jei jie yra daugiakalbiai...“ (Sara); „...turime projektinės veiklos būdą, projektu įgyvendiname visus mokymo plano tikslus. <...> mes dirbome su sraigėmis, klausėme globėjų, pvz.: kaip atrodo sraigės jūsų gimtinėje, kaip žiūrima į sraiges jūsų šalyje, ar tai kažkas baisaus ar jaudinančio...“ (Sandra)); 6) darbas mažose grupelėse („Kad lavinti daugiakalbių vaikų švedų kalbą, stengiamės dirbti mažose grupelėse, pvz., su 6 vaikais“ (Astrid); „Mes dirbame mažose grupelėse...“ (Linda)); 7) filmukų žiūrėjimas („...filmukų žiūrėjimą, kaip žmonės gyvena kitose kultūrose“ (Ieva); „...keleto filmų klipų pagalba...“ (Sandra)); 8) pagalbinių žodžių sąrašo vaiko gimtąja kalba sudarymas („Kai vaikai pradeda pas mus ir mes neturime mokytojo, galinčio bendrauti vaiko kalba, naudojame pagalbinių žodžių sąrašą, kurį parašo tėvai vaiko gimtąja kalba, tėvai surašo paprastus kasdienius žodžius, tokius kaip: *labas, pienas, vanduo, nusiplauti rankas, ištroškęs* ir kitus, kad galėtume bendrauti...“ (Sara)); 9) daugiakalbių mokytojų pagalba susikalbant su daugiakalbiais kitų kultūrų vaikais bei tėvais („Daugiakalbiai mokytojai vertėjauja dažnai kitų kultūrų tėvams ir tai labai padeda...“ (Astrid); „...kai mokytojai turi tą pačią gimtąją kalbą, kaip ir pradėjęs vaikas, tada mokytojas padeda vaikui“ (Sara); „...kitas kalbas mokantys pedagogai taip pat yra daugiakalbystės ištekliai“ (Sandra)); 10) meninės raiškos būdai (šokis, muzika, dainavimas, vaidyba) („...klausomės įvairių kultūrų muzikos...“ (Astrid); „Klausomės <...> įvairių šalių muzikos. Vaikai šoka pagal skirtingas dainas“ (Linda); „...turėjome šokių pamokas, šokome įvairius šokius, tarp jų Shakiro „Waka Waka...“ (Sara); „Šokame, naudojame įvairias estetiškes raiškos formas, vaidiname, kuriame <...>, šokame pagal įvairių stilių muziką, pagal skirtingus instrumentus, <...>, klausėmės visų vaikų kultūrų muzikos...“ (Sandra)); 11) ekskursijos („Lankome Etnografijos muziejų, <...> apžiūrim NK prekybos centro kalėdines dekoracijas, <...> einame į kalėdinį turgų *Kungsträdgården*, tai švediška tradicija, supažindiname su švedų tradicijomis...“ (Astrid); „Vykstame į ekskursijas...“ (Linda); „Ekskursijos, kaip skirtingų kultūrinių patirčių metodas, pvz., Etnografijos muziejus. Neseniai buvome Kultūros namuose...“ (Sara); „...lankome muziejus, teatrus, įvairius kultūrinius renginius <...>. <...>, pvz., Skanseną, kur galima susipažinti

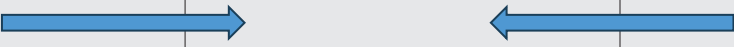
su švedų kultūra arba Etnografijos muziejų, kur galima pamatyti įvairių kultūrų...“ (Sandra); „...ekskursijos, rytoj mes, pavyzdžiui, važiuojame į etnokultūros centrą, ruošiamės Užgavėnėms...“ (Milda)); 12) „Mažojo keliauninko“ metodas („Dirbame su „Mažuoju keliauninku“, kur keliaujame ir susipažįstame su vaikų kultūromis, šalimis...“ (Linda); „...dirbame su „Mažuoju keliauninku“ <...>, mes „keliaujame“ po įvairias šalis, tada galime pasigilinti, kas yra būdinga konkrečiai šaliai, suprantate, flora, fauna, daiktai, tradicijos, maistas, kultūra, tautinis šokis ir t. t.“ (Sara); „...„Mažojo keliauninko“ dėka vaikai susipažįsta su įvairiomis šalimis ir kultūromis...“ (Sandra)); 13) vaikų kalbų žemėlapių sudarymas („Kad galėtume organizuoti daugiakultūrį ugdymą, mes sudarome vaikų kalbų žemėlapius, kad pažiūrėti, kuri kalba dominuoja kokiais vaikų gyvenimo momentais: laisvalaikiu, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ir namuose“ (Sara)); 14) sensomotoriniai metodai („Naudojame sensomotorinius metodus, t. y. vaizdas, garsas, judesys ir t. t., pvz.: šokame pagal kitų tautų muziką, ragaujame kitokio maisto, žiūrime filmukus apie kitas kultūras...“ (Milda)); 15) bibliotekos lankymas / knygų skaitymas („Lankome <...> biblioteką, <...> skolinamės knygas iš bibliotekos įvairiomis kalbomis, jas siunčiame namo...“ (Astrid); „...stengiamės kuo daugiau lankytis bibliotekose, kur galima pasiskolinti knygas...“ (Linda); „Apsilankymas bibliotekoje <...> skolinamės knygas iš bibliotekos kita kalba, pvz.: somalių, ir kai tėvai pasiima vaiką, pasiima paskaityti“ (Sara); „...einame į biblioteką, <...> klausomės įvairių kalbų, <...> skaitome knygas apie įvairias kultūras, tradicijas, <...> tai darome pastoviai, ieškome knygų, kurios atspindėtų vaikus, pvz.: kad ši grupė pasižymi daugiakultūriškumu ir vaikai atpažįsta save knygoje, susipažįsta su įvairiomis kultūromis...“ (Sandra); „...lavinu teigiamas nuostatas skirtingų kalbinių ir kultūrinių grupių atžvilgiu per įvairias veiklas, pvz.: knygų skaitymą...“ (Saulė); „Susipažįstame su įvairiomis kultūromis skaitydami įvairių kultūrų pasakas...“ (Ieva)); 16) kūno / gestų kalba („...su mažesniais vaikais naudojame gestų kalbą“ (Linda); „Naudojame kūno kalbą. Tai taip pat būdas, suteikiantis vaikams laiko pamąstyti...“ (Sara)); 17) Daugiakultūrės aplinkos kūrimas („...turime visų vaikų vėliavas ant sienos, biblioteką su knygomis įvairiomis kalbomis“ (Sara); „...kuriname susitikimų vietas vaikams bendradarbiauti vieniems su kitais, ant sienos užrašome „Sveiki atvykę“ bei „Labas“ visomis vaikų kalbomis“ (Sandra); „...turime pasaulio žemėlapi, kuris kabo ant sienos, gaubli“ (Ieva); „...vaikai tyrinėja Lietuvos regionų žemėlapi, <...> naudodamiesi gaubliu, pasaulio žemėlapiais...“ (Saulė)); 18) Šeimos įtraukimas į daugiakultūrį ugdymą („Tėvai gali dalyvauti, jei nori papasakoti apie savo kultūrą ar gimtąją šalį“ (Linda); „...pasitelkiame tėvų pagalbą, jei yra kokia tradicija, kurią jie švenčia, kaip jie švenčia šią tradiciją, gal galime atkreipti dėmesį į tai...“ (Sara); „...daug bendradarbiaujame su tėvais, sužinome, kaip jie gyvena, t. y. užmezgame ryšį su tėvais <...>, kad jie dalyvautų darželio veiklose...“ (Sandra); „...skatinu visų ugdymo proceso dalyvių – vaikų, tėvų, kolegų įsitraukimą ugdant toleranciją visuomenės įvairovei“ (Saulė); „...skatiname tėvų dalyvavimą ugdant toleranciją įvairioms kultūroms“ (Saulė)); 19) tarpkultūrinis būdas („Mes dirbame tarpkultūriniu būdu, o tai reiškia, kad skirtingos kultūros susitinka ir sąveikauja viena su kita“ (Astrid); „...daug dirbame tarpkultūriniu būdu, <...> išnaudojame kiekvieno skirtumus, kad tai privalumas susipažinti su skirtingomis kultūromis ir tradicijomis“ (Sandra)).

Kaip *metodų, būdų bei formų, taikomų daugiakultūriame ugdyme, priežastis* Lietuvos mokytojai nurodo: „...įsiliesime į kitą kultūrą, vaikai galės pabandyti patys daryti kitokias kaukes“ (Milda); „...kad vaikai nejaustų kitoniškumo, išskirtinumo. <...> vaikai gali susipažinti su kitomis šalimis, pažiūrėti, kur jos randasi“ (Ieva); „...kad padėti kiekvienam vaikui, atsižvelgiant į jo individualius poreikius“ (Liepa). Švedijos mokytojai nurodo: „...kad visi galėtų šokti ir išgirsti, kaip skamba kitų šalių muzika. <...>, kad tėvai galėtų paskaityti gimtąją kalbą ir tada papasakotų, apie ką knyga“ (Astrid); „...nes tai taip pat Švedijos kultūros dalis lankytis bibliotekoje <...>. <...>, kad sustiprintume vaikų kultūrinį tapatumą. <...>, nes ne visi mokytojai moka skaityti vaikų gimtąją kalbą, todėl galima klausytis knygos švedų kalba ir tos pačios knygos skirtingomis vaikų gimtosiomis kalbomis. Ir daugelis pedagogų išmoka žodžių vaikų kalba. Tai labai praturtina <...>. <...>, kad visi vaikai būtų pastebėti, kad visi vaikai galėtų pasisakyti, nes jie yra daugiakalbiai. <...> mažose grupelėse jie gali lengviau pasisakyti mokytojų, paveikslėlių pagalba“ (Linda); „...tai vaikams taip pat suteikia džiaugsmo, saugumo <...>. <...> jiems tai labai patinka <...>. <...>, nes kai kuriems vaikams, ypač dvikalbiams ar daugiakalbiams, reikia laiko pamąstyti. <...> per šokį vaikai gali išreikšti save, pati muzika suteikia vaikams saugumo, o vaikai gali išreikšti savo jausmus. Buvo labai teigiama, labai smagu“

(Sara); „...kad išnaudotume kiekvieno skirtumus, kad tai privalumas susipažinti su skirtingomis kultūromis ir tradicijomis, tai yra labai vertinama tiek tėvų, tiek vaikų, nes tada jie gali papasakoti apie savo kultūrą. <...>, kad jie galėtų išreikšti save įvairiais būdais <...>. Tai vaikams daug suteikia ir jie tuo labai didžiuojasi ir, kad jie gali susipažinti su įvairiomis kultūromis, naujomis tradicijomis, naujomis šventėmis, gal nauja kalba“ (Sandra).

Taigi vykdant interviu atsiskleidė daugiakultūriame ugdyme taikomų metodų, būdų bei formų įvairovė (2 lentelė).

2 lentelė. Tyrimo dalyvių daugiakultūriame ugdyme taikomi metodai, būdai bei formos

Lietuvos pedagogų išskirti metodai	Bendrai nurodyti metodai, būdai ir formos	Švedijos pedagogų išskirti metodai
		
• individualus darbas • sensomotoriniai metodai	• žaidimai • šventės • filmukų žiūrėjimas • ekskursijos • bibliotekos lankymas / knygų skaitymas • daugiakultūrės aplinkos kūrimas • šeimos įtraukimas į daugiakultūrį ugdymą	• pasisveikinimai, pasakos įvairiomis kalbomis • projektų metodas • darbas mažose grupelėse • pagalbinių žodžių sąrašo vaiko gimtąja kalba sudarymas • daugiakalbių mokytojų pagalba susikalbant su daugiakalbiais kitų kultūrų vaikais ir tėvais • meninis raiškos būdas (šokis, muzika, dainavimas, vaidyba) • „Mažajo keliauninko“ metodas • vaikų kalbų žemėlapių sudarymas • kūno / gestų kalba

Tiek Lietuvos, tiek Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojai bendrai paminėjo šiuos metodus, būdus bei formas, kurias jie taiko daugiakultūriame ugdyme: *žaidimai, šventės, filmukų žiūrėjimas, ekskursijos, bibliotekos lankymas / knygų skaitymas, daugiakultūrės aplinkos kūrimas, šeimos įtraukimas į daugiakultūrį ugdymą*. Lietuvos mokytojai, skirtingai nei Švedijos, išskyrė: *individualų darbą ir sensomotorinius metodus*. Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojai, skirtingai nei Lietuvos, taiko dar šiuos būdus, metodus bei formas: *pasisveikinimus, pasakas įvairiomis kalbomis; projektinį darbo metodą; darbą mažose grupelėse; pagalbinių žodžių sąrašo vaiko gimtąja kalba sudarymą; daugiakalbių mokytojų pagalbą susikalbant su daugiakalbiais kitų kultūrų vaikais bei tėvais; meninius raiškos būdus (šokį, muziką, dainavimą, vaidybą); „Mažajo keliauninko“ metodą; vaikų kalbų žemėlapių sudarymą; kūno / gestų kalbą; tarpkultūrinį būdą*. Taigi kai kurie daugiakultūrio ugdymo metodai, būdai bei formos abiejose šalyse yra panašūs, kai kurie skiriasi, tačiau iš mokytojų pasisakymų pastebime, kad Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigoms organizuojant daugiakultūrį ugdymą daugiakultūre grupėse, reikia didesnės metodų, būdų bei formų įvairovės, siekiama integruoti daugiakultūrį ugdymą į visas veiklas, ugdymo turinys remiasi vaikų patirtimi, jų interesais ir žiniomis. Ugdymo turinyje turi atsiskleisti visų vaikų kultūros, tad į pagalbą pasitelkiami tėvai. Apžvelgiant metodų, būdų bei formų taikymo priežastis, pastebima, kad Lietuvos mokytojų tikslas – supažindinti su kitomis kultūromis, be to, siekiama, kad kitai kultūrai atstovaujantis vaikas nesijaustų kitoks. Švedijos mokytojos siekia integruoti skirtingų kultūrų vaikus į organizuojamas veiklas, kad visi jose dalyvautų, daug metodų bei būdų taikoma atsižvelgiant į vaikų daugiakalbystę, siekiant kuo didesnio įvairių kultūrų tėvų tiesioginio dalyvavimo savo vaiko ugdymo procese.

Vykdant interviu gauta radinių dėl priemonių, kurias tyrimo dalyviai naudoja daugiakultūriame ugdyme (1 paveikslas).

Daugiakultūriame ugdyme naudojamos priemonės

Interaktyvios priemonės ir programos

(Programėlė Tyra, *Polyglutt*, *Google vertėjas*, *Google maps*)

(„<...> klausomės aplikacijos *Polyglutt* <...>“ (Astrid). „<...> naudojame populiarią programėlę *Polyglutt*“ (Linda). „<...> naudojame *Google* vertėją, <...> programėlę Tyra“ (Sara). „Naudojamės skaitmeninio skaitymo paslauga *Polyglutt* <...>“ (Sandra). „<...> internete žiūrinėjame tos šalies nuotraukas, *Google maps* <...>“ (Ieva). „<...> naudojame interaktyvią lentą <...>, naudojame *Google* vertėją“ (Ieva). „<...> įvairių kalbų įrašais internete bei programėlėse ...“ (Saulė)

Skaitmeninės technologijos

(projektorius, išmanusis ekranas, kompiuteriai ir kt.)
(„Naudojame projektorių su dideliu ekranu ...“ (Linda). „Per kompiuterį ar projektoriaus pagalbą žiūrime filmus iš edukacinio radijo ...“ (Sandra))

Tradicinės priemonės

(vaizdinės priemonės, paveikslėliai, kalendoriai, knygos, nuotraukos, gaublys, žemėlapiai)
(„... dirbame labai vizualiai, <...> su paveikslėlių pagalba ...“ (Linda). „... naudojame daugiakultūrinį kalendorių <...>. Taip pat skaitome knygas ...“ (Sara). „... klausomės įvairių kalbų ir skaitome knygas ...“ (Sandra). „... naudojame vaizdines priemones, pvz.: paveikslus, knygas, nuotraukas ir t. t.“ (Milda). „... naudodamiesi gaubliu, pasaulio žemėlapiais ...“ (Saulė))

2 pav. Daugiakultūriame ugdyme naudojamos priemonės

Tyrimo dalyviai skyrė šias *priemonių naudojimo priežastis*: „...kad vaikai galėtų tuo pačiu metu klausytis pasakų švedų bei jų gimtąja kalba. <...>, nes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje neturime visų resursų, galinčių padėti vaikams mokytis gimtosios kalbos“ (Astrid); „...kad jie turėtų konkrečios medžiagos <...>, kad jie galėtų ją pamatyti <...>, kad jie galėtų susidaryti vaizdą, kad tai nebūtų abstraktu. <...> jo pagalba žiūrime filmukus apie tai, kaip gyvena žmonės kitose kultūrose“ (Linda); „...tai padeda nepraleisti svarbių akimirkų iš skirtingų kultūrų <...>. <...>, kad vaikai galėtų klausytis pasakų savo gimtąja kalba“ (Sara); „...sužino apie kitų šalių kalbas...“ (Saulė).

Apžvelgę Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų atsakymus apie daugiakultūriame ugdyme naudojamas *priemones*, matome, kad naudojamos panašios priemonės. Jos naudojamos tikslingai, ugdant daugiakalbius vaikus, siekiant sukonkretinti *ugdymo turinį*, kad jis būtų visiems vaikams suprantamas, vaizdingas, kad vaikai jį sietų su artimiausia savo aplinka ir pačiu savimi. Kalba yra kelias į supratimą, socialinių įgūdžių pagrindas ir ugdymosi sėkmės veiksnys. Pastebėta, kad visos Švedijos mokytojos paminėjo tą pačią programėlę *Polyglutt*, kuri skirta būtent ikimokyklinio amžiaus vaikams lavinti tiek gimtąją, tiek švedų kalbą.

Išanalizavus Lietuvos ikimokyklinio ugdymo mokytojų daugiakultūrio ugdymo patirtis paaikškėjo, kad mokytojai yra dirbę su vienu ar keliais vaikais iš kitos kultūros, tačiau nėra susidūrę su didele skirtingų kultūrų įvairove, lietuvių vaikai dalijasi kelionių išpučiais, susipažįsta su kitomis kultūromis, ugdosi toleranciją užsiimdami įvairiomis veiklomis, bet ne tiesiogiai ugdomiesi daugiakultūriose vaikų grupėse. Tai iliustruojantys teiginiai: „Taip, esu dirbusi su vaikais iš kitos kultūros. Organizuoju ugdomąsias veiklas, siekdama daugiakultūrinio ugdymo tikslų ir uždavinių – būti tolerantiškam, domėtis kitomis kultūromis ir

jas gerbti, domėtis savo ir kitomis kalbomis, tarmėmis <...> po kelionių vaikai dalijasi patirtimi apie kitas šalis, jų gyventojus, maistą, klausosi kitų šalių muzikos, mokosi dainų“ (Saulė); „Taip, teko dirbti su vaiku iš kitos kultūrinės aplinkos“ (Ieva); „...labai sunku įvardinti daugiakultūrinę ar ne, nes vis tiek yra tas mokymas vienoje kultūroje, kitos kultūros atskirai nėra išskiriamos. Yra susipažinimas, kaip mes, pavyzdžiui, esame rusakalbiai su ta rusiška kultūra, šiek tiek dabar atsirado ukrainiečių, bet jie stipriai neišsiskiria, na, ir supažindiname su lietuvių kultūra, turime dar ukrainiečių bei mišrių šeimų“ (Milda); „Turiu nedaug daugiakultūrio ugdymo patirties, grįžo į Lietuvą gyventi vaikas, prieš tai pragyvenęs 5 metus Graikijoje į kitą kultūrą, į kitą švietimą, į kitą kalbą“ (Liepa).

Kalbant apie *Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų daugiakultūrio ugdymo patirtį*, pastebėta, kad jie turi sukaupę daug *praktinės patirties* nuolat dirbdami su kultūrų įvairove. Tai įrodantys teiginiai: „Daugiakultūriuose darželiuose dirbu jau 16 metų, per kuriuos įgijau daug patirties“ (Astrid); „Aš dirbu daugiakultūriame darželyje, tai daug vaikų iš įvairių kultūrų bei rasių. <...> aš dirbu su daugiakultūriškumu, t. y. 4 metus“ (Linda); „Jau 10 metų dirbu su daugiakultūriškumu“ (Sara); „Aš pradėjau dirbti gana homogeniška me darželyje, <...>, tada aš atėjau į kitą ikimokyklinę įstaigą, kurioje buvo įvairovė, ikimokyklinio ugdymo įstaiga su daugybe skirtingų kalbų ir kultūrų. Taigi buvo įdomu palyginti skirtumą, kaip dirbti. Taigi daug patirties ateina iš praktikos per visus darbo metus, daugiakultūriame darželyje dirbu jau 10 metų, manau, kad aš gavau patirties, <...> ugdome vaikus iš 19 skirtingų šalių“ (Sandra).

Diskusija ir išvados

Tyrimo radinių apžvalga papildė *indėlį į tyrimus ir praktiką*: išanalizavus įvairių autorių (Banks, 1993, 2002, 2019; Leistyna 2002; Saugėnienė, 2003; Gayle-Evans, 2004; Lorentz ir kt., 2010; Bielskienė ir kt., 2012; Ramsey, 2015; Bazgan, Niculescu, 2016 ir kt.) nuomos apie daugiakultūrį ugdymą, pastebėta, kad pabrėžiama daugiakultūrio ugdymo svarba ikimokykliniame amžiuje tiek monokultūroje, tiek daugiakultūroje aplinkose besiuogdantiems vaikams, nes daugiakultūris ugdymas neleidžia formuotis rasių, kultūrų, religijų ir kitų skirtumų stereotipams, be to, ugdo pagarbą vienas kitam. Tyrimo radiniai prisideda prie akademinės diskusijos daugiakultūrio ugdymo klausimu, pasitelkus Lietuvos ir Švedijos mokytojų nuomos apie ypatingą daugiakultūrio ugdymo svarbą šiandieniam globaliam pasaulyje, bei patvirtina, kad daugiakultūris ugdymas turi prasidėti jau ikimokykliniame amžiuje. Tyrimo radiniai papildė kitų mokslininkų (Banks, 2009; 2019; Leistyna, 2002; Ramsey, Williams, 2003; Bielskienė ir kt., 2012) įžvalgas, kad pagrindinė daugiakultūrio ugdymo funkcija – naikinti stereotipinį mąstymą ir skatinti vienybę, pagarbą vienas kitam bei suteikti visiems vienodas ugdymo(si) ir mokymo(si) galimybes.

Akademine diskusijoje kai kurie tyrėjai (Duoblienė, 2006; Lunneblad, 2018; Delblanc, Harju, Åkerblom, 2021) pastebi, kad daugiakultūris ugdymas švietimo sistemoje kelia nemažai iššūkių, kadangi siekiama kuo greičiau įtraukti atvykusiuosius į ugdymo procesą, suteikti jiems vienodas galimybes ir padaryti taip, kad jie taptų lygiaverčiais ugdymo proceso dalyviais. Tyrimo radiniai atskleidė, kad siekis įtraukti į ugdymo procesą įvairių kultūrų vaikus ir užtikrinti jiems lygiavertį ugdymą iš Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų reikalauja daug kantrybės, pasiruošimo ir tikslingo ugdymo. Tai rodo ir taikomų daugiakultūrio ugdymo metodų, būdų bei formų įvairovė.

Remdamiesi tyrimo radiniais galime išskirti ir pagrindinius daugiakultūrio ugdymo Lietuvos bei Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose ypatumus:

- Daugiakultūrio ugdymo aktualumas. Lietuvos mokytojai, vykstant geopolitiniams procesams, įžvelgia didėjančią kultūrų įvairovę šalyje, tačiau, jų teigimu, *ikimokyklinio ugdymo įstaigos dar ne tokios daugiakultūrės*, tai lemia daugiakultūrio ugdymo aktualumą. Tuo tarpu Švedijos mokytojų nuomone, daugiakultūre bendruomenė ugdymo įstaigose sudaro sąlygas vaikams natūraliai ugdytis daugiakultūrę kompetenciją, tiesiogiai bendraujant su įvairių kultūrų vaikais.
- Ikimokyklinio ugdymo mokytojų požiūris į daugiakultūrį ugdymą. Abiejų šalių mokytojai mano, kad *daugiakultūris ugdymas praturtina, formuoja toleranciją, pagarbą bei kitų kultūrų supratimą, veikia vaiko identiteto formavimą(si), tad turi prasidėti jau ikimokykliniame amžiuje*. Šve-

dijos mokytojai akcentuoja, kad *daugiakultūris ugdymas paruošia vaiką gyvenimui daugiakultūroje visuomenėje*. Abiejų šalių tyrimo dalyviai pabrėžia *ikimokyklinio ugdymo mokytojo pavyzdį* vaikams formuojant(is) daugiakultūrę kompetenciją.

- Kai kurie daugiakultūrio ugdymo metodai, būdai bei formos abiejose šalyse yra panašūs, tačiau Švedijos mokytojai jų paminėjo daugiau, dalis jų susiję su *daugiakalbyste* bei *praktinių gebėjimų įgijimu* vykdant projektinę veiklą. Daugiakultūriame ugdyme naudojamos panašios priemonės, t. y. *interaktyvios priemonės ir programos, skaitmeninės technologijos, tradicinės vaizdinės priemonės*, tačiau visos Švedijos mokytojos paminėjo tą pačią programėlę *Polyglutt*, skirtą gimtosios ir švedų kalbos lavinimui.

Tyrimo ribotumai. Teoriniam pagrindimui trūko mokslinių tyrimų apie daugiakultūrį ugdymą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Tyrimui pasirinktas kokybinio tyrimo metodas, leidęs atskleisti Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigų mokytojų daugiakultūrio ugdymo patirtis ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. Vykdant pusiau struktūruotą interviu tyrimo dalyviai turėjo galimybę apmąstyti ir patikslinti savo atsakymus, tai didina tyrimo patikimumą. Tačiau šio metodo pasirinkimas riboja galimybę giliau pažvelgti į tai, kaip ikimokyklinio ugdymo mokytojai praktiškai įgyvendina daugiakultūrį ugdymą. Kokybinių tyrimų ribotumas sietinas su neišvengiamu kokybinių tyrimų subjektyvumu. Nors planuojant ir atliekant kokybinį tyrimą laikytasi tokio pobūdžio tyrimams būtinų reikalavimų, tyrimo rezultatų generalizavimą ir jų pritaikymo galimybes apriboja iš dalies mažas tyrimo dalyvių skaičius. Būtent šio kokybinio tyrimo rezultatai yra unikalūs ir būdingi tik tyrimo dalyvavusiems pedagogams. Vykdant tyrimą skirtingose šalyse (Lietuvoje ir Švedijoje) neišvengta papildomų iššūkių, privalumas tas, kad viena iš tyrėjų mokėjo švedų kalbą ir turėjo kultūrinės bei pedagoginio darbo Švedijos ugdymo įstaigoje patirties.

Tyrimo tęstinumas. Būtų naudinga projektuojant tolesnius daugiakultūrio ugdymo tyrimus taikyti stebėjimo metodą. Stebėjimas leistų giliau pažvelgti į tai, kaip organizuojamas daugiakultūris ugdymas Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Vykdant šį tyrimą atlikti interviu su nedidele Lietuvos ir Švedijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų imtimi. Ateityje galima būtų tyrimą praplėsti padidinus mokytojų imtį bei apklausus kitų šalių mokytojus, taikant ne tik kokybinį, bet ir kiekybinį tyrimo metodą. Be to, kaip šio tyrimo tęstinumas galėtų būti tėvų / globėjų apklausa, siekiant tobulinti partnerystę su šeima.

Literatūra

- ALLEA. (2018). *Europos elgesio kodeksas mokslinių tyrimų etikos klausimais*. LI-ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2018-Digital-final-20062018.pdf
- Auškelienė, A., Braslauskienė, R., Klanienė, I., Kiaugienė, A., Medvedeva, O., Stupurienė, V., Valantiejiene, S. (2016). *Daugiakultūriniai darželiai. Gerosios praktikos vadovas*. Vilnius: Valstybės institucijų kalbų centras.
- Axelsson, M. (2005). Litteracitetsutveckling i Stockholms flerspråkiga förskolor. In M. Axelsson, C. Rosander, M. Sellgren. *Stärkt trådar: flerspråkiga barn och elever utvecklar språk, litteracitet och kunskap*. Litteracitetsutveckling i den flerspråkiga förskolan (skolverket.se)
- Banks, J. A. (1993). *Multicultural education: Historical Development, Dimensions and Practice*. Review of Research in Education. Review of Research AERA.pdf (uw.edu)
- Banks, J. A. (2019). *An introduction to multicultural education*. Sixth edition. New York: Pearson.
- Banks, J. A., McGee Banks, C. A. (2009). *Multicultural education: issues and perspectives*. Multicultural Education: Issues and Perspectives (daneshnamehicsa.ir)
- Bazgan, M., Niculescu, R.-M. (2016). *Intercultural competence: A key competence of the third millennium*. Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series VII: Social Sciences. Law, 9, 41–52. https://webbut.unitbv.ro/index.php/Series_VII/article/view/3873/3047
- Berthelsen, D., Karupiah, N. (2011). Multicultural education: The understandings of preschool teachers in Singapore. *Australian Journal of Early Childhood*, 36, 4, 38–42.
- Bielskienė, J., Duoblienė, L., Tamulionytė, E. (2012). *Tarpkultūrinis ugdymas Lietuvos mokykloje: į pagalbą mokytojui*. 1402299877_kultūrinės_kompetencijos_ugdymas_tarpkultūrinis_ugdymas_lietuvos_mokykloje.pdf (vbplatforma.org)
- Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3. Malmö: Liber.

- Cha Y.-K., Ham, S.-H., Yang, K.-E. (2016). Multicultural education policy in the global institutional context. *Multicultural Education in Global Perspectives: Policy and Institutionalization*, 11–21. DOI: https://10.1007/978-981-10-2222-7_2
- Creswell, J. W., Creswell, D. J. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_609332/objava_105202/fajlovi/Creswell.pdf
- Delblanc, Å., Harju, A., Åkerblom, A. (2021). *Möjligheter och utmaningar för förskola. I en tid av mångfald och rörlighet*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Duoblienė, L. (2006). *Multikultūralizmas informacijos visuomenėje: ar Lietuvai reikia tautinio tapatumo ugdymo? Tarpkultūrinis ugdymas: tautinio tapatumo ir/ar dialogo su kitu paieškos. Lietuva globalėjančiame pasaulyje*. Vilnius: Logos.
- Fejes, A., Thornberg, R. (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.
- Gayle-Evans, G. (2004). *It is Never Too Soon: A Study of Kindergarten Teachers' Implementation of Multicultural Education in Florida's Classrooms*. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ728471.pdf>
- Geneva, G. (1994). *At the Essence of Learning: Multicultural Education*. ED386410.pdf
- Geneva, G. (2002). *Preparing for culturally responsive teaching*. *PreparingforCulturallyResponsiveTeaching*, Geneva Gay.pdf (cwu.edu)
- Geneva, G. (2013). *Teaching To and Through Cultural Diversity*. *Teaching-To-and-Through-Cultural-Diversity.pdf* (comphaunt.com)
- Gibson, M. A. (1984). *Approaches to Multicultural Education in the United States: Some Concepts and Assumptions*. *Anthropology & Education Quarterly*. *Approaches-to-multicultural-education-in-the-United-States-Some-concepts-and-assumptions.pdf* (researchgate.net)
- Gundara, J. S. (2000). *Interculturalism, Education and Inclusion*. SAGE.
- Kairė, S. (2018). *Mes vienoje valtyje, bet aš vis tiek iš kitos kultūros: išgyvenimai mokantis daugiakultūriškos grupės mobilitumo metu*. Daktaro disertacijos santrauka : socialiniai mokslai (07 S). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Klingberg, G., Hallberg, U., Allwood, C. M., Börjesson, M., Capelán, A. (2021). *Kvalitativa metoder helt enkelt!* Lund: Studentlitteratur.
- Kuzminskas, B. (2010). Daugiakultūriškumas ir kai kurios tapatumo problemos. *Logos*, 64, 42–50.
- Kvale, S., Brinkman, S. (2020). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Leistyna, P. (2006). *Defining and designing multiculturalism: one school system's efforts*. *Defining and Designing Multiculturalism: One School System's Efforts – Pepi Leistyna – Google Böcker*
- Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2023). *Ikimokyklinio ugdymo programos gairės*. V-1142 Dėl Ikimokyklinio ugdymo programos gairių patvirtinimo (Irs.lt)
- Lorentz, H., Lahdenperä, P., Elmeroth, E., Alfakir, N., Demetri, M., Dimiter-Taikon, A., Halilovic, M., Hofvander Trulsson, Y., Huskic, M., Rodell Olgac, C., Saether, E., Strandberg, M., Söderman, J. (2010). *Möten i mångaldens skola interkulturella arbetsformer och nya pedagogiska utmaningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Lunneblad, J. (2018). *Den mångkulturella förskolan: motsägelser och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Mayring, P. (2000). *Qualitative Content Analysis. Qualitative social research*. *Qualitative_Content_Analysis (1).pdf*
- Mazolevskienė, A., Montvilaitė, S. (2007). *Ikimokyklinio amžiaus dvikalbių vaikų kalbų ugdymo realijos: Lietuvos patirtis pasauliniame kontekste*. <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/87/87.pdf>
- Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. (2023). *Pagrindiniai migracijos rodikliai Lietuvoje už 2023 m. II pusmetį*. cyf4f_UKFrY.pdf (Irv.lt)
- Montessori, M. (2000). *Vaikystės paslaptis*. Vilnius: Šviesa.
- Nayeb, L. (2019). *Flerspråkiga barn. Rikshandboken barnhälsovård Flerspråkiga barn – Rikshandboken i barnhälsovård (rikshandboken-bhv.se)*
- Nieto, S. (1994). *Moving Beyond Tolerance in Multicultural Education*. *nieto (daltonstate.edu)*
- Nieto, S. (2017). *Re-imagining multicultural education: new visions, new possibilities*. *Re-imagining multicultural education: new visions, new possibilities (docdrop.org)*
- Norvilienė, A. (2014). *Kryptingas tarpkultūrinis studentų ugdymas, kaip tarpkultūrinės kompetencijos tobulinimo veiksnys (Mokytojų rengimo universitete atvejis)*. Daktaro disertacija. Klaipėdos universitetas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Phoon, H. S., Abdullah, M. N. L. Y., Abdullah, A. C. (2013). Unveiling Malaysian Preschool Teachers' Perceptions and Attitudes in Multicultural Early Childhood Education. *Asia-Pacific Education Researcher*, 22, 4, 427–438. DOI: <https://10.1007/s40299-012-0042-0>
- Piaget, J., Inhelder, B. (2008). *The psychology of the child*. New York: Basic books.
- Ramsey, P. G. (2015). *Teaching and learning in a diverse world: multicultural education for young children*. *Teaching and Learning in a Diverse World – Multicultural Education for Young ... – Patricia G. Ramsey – Google knygos*

- Ramsey, P. G., Williams, L. R. (2003). *Multicultural education*. Multicultural Education – A Source Book, Second Edition – Patricia Ramsey, Leslie R. Williams, Edwina Vold – Google knygos
- Rubinstein Reich, L., Tallberg Broman, I. (2000). *Den svenska skolan i det mångkulturella samhället: konsekvenser för lärarutbildningen*. Malmö: Lärarhögskolan.
- Saugėnienė, N. (2003). *Lietuvos tautinių mažumų švietimas multikultūriškumo vertybiname kontekste*. Kaunas: Technologija.
- Läroplan för förskolan Lpfö 18*. (2018). Skolverket. Ladda ned publikation – Skolverket.
- Mångfald i förskolan ställer krav på den pedagogiska kompetensen*. (2020). Skolverket. Mångfald i förskolan ställer krav på den pedagogiska kompetensen – Skolverket.
- Steiner, R. (2016). *The Education of the Child and Early Lectures on Education*. The Education of the Child and Early Lectures on Education – Rudolf Steiner – Google Livros.
- Vaičekauskaitė, R. (2023). *Mokslinių tyrimų metodologijos diskursas*. Klaipėda: KU leidykla.
- Želvys, R. (1999). *Švietimo vadyba ir kaita*. Vilnius: Garnelis.
- Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai, principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.
- Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.

AN ANALYSIS OF BEST PRACTICES IN MULTICULTURAL EDUCATION: A COMPARISON BETWEEN LITHUANIAN AND SWEDISH PRE-SCHOOLS

AIDA NORVILIENĖ, ASTA DIRGELAITĖ
Klaipėda University (Lithuania)

Summary

Today, globalisation and migration processes taking place around the world contribute to multiculturalism in society. As migration intensifies and the social environment changes, cultural diversity is also increasing in Lithuania. According to data from the Migration Department (*Key Migration Indicators in the Republic of Lithuania for the Second Half of 2023*, 2023), as of 1 January 2024, there were 221,848 foreigners living in Lithuania, accounting for 7.69% of the total population. Compared to the same period in 2023, the number of foreigners in Lithuania increased by 17.1%. This change has been influenced by the war in Ukraine initiated by Russia, the refugee crisis, and the return of Lithuanian families from emigration.

Sweden experienced a significant influx of immigrants from Third World countries (especially the Middle East and Africa), as well as from Eastern and southern Europe, as early as the 1970s, which led to changes in the education system (Želvys, 1999; Gundara, 2000). M. Axelsson (2005) noted that Swedish society is multicultural, with 15% of preschool-age children speaking a native language other than Swedish. In some counties, 100% of children are multilingual. According to L. Nayeib (2019), over 30% of preschool children speak a language other than Swedish at home. Thus, the adaptation of multilingual preschool children and multicultural education remains a highly relevant issue in this Scandinavian country.

Researchers agree that preschool age is crucial for multicultural education because children at this age are highly receptive and curious (Gayle-Evans, 2004; Berthelsen, Karuppiyah, 2011; Phoon, Abdullah, Abdullah, 2013; Cha, Ham, Yang, 2016, etc). According to psychologists and educators, such as M. Montessori (2000), J. Piaget and B. Inhelder (2008), R. Steiner (2016), and R. Žukauskienė (2019), the preschool years are formative for a child's personality and identity. Therefore, it is essential to create a supportive learning environment for multicultural education at this stage. To ensure equal opportunities for every child regardless

of nationality, race, gender, social or economic background, faith, or individual needs, preschool institutions need to implement multicultural education. It is important to examine how multicultural education is organised in different countries.

Research question: What are the experiences of preschool teachers in multicultural education in Lithuania and Sweden? Sweden was selected for this study due to its longstanding experience in working with multilingual children from diverse cultural backgrounds.

Object of the research: The multicultural education of preschool children in preschool institutions in Lithuania and Sweden.

Aim of the research: To explore preschool teachers' experiences in multicultural education of preschool-age children in Lithuania and Sweden.

Research methods: Analysis of scientific literature and documents, comparative analysis, qualitative research, semi-structured interviews, and qualitative content analysis.

Main findings:

- The Lithuanian respondents observe increasing cultural diversity in the country due to geopolitical changes, but they note that preschools are not yet truly multicultural, which highlights the relevance of multicultural education. In contrast, Sweden's multicultural community provides children with direct experiences of interacting with people from different cultures.
- The following aspects of multicultural education emerged: preschool teachers in both countries believe that multicultural education enriches children, fosters tolerance, respect and understanding of other cultures, contributes to identity development, and should begin in early childhood. Swedish respondents emphasise that a multicultural education prepares children for life in a multicultural society. Respondents from both countries stress the role of the preschool teacher's example in developing children's multicultural competence.
- Some multicultural teaching methods, approaches and forms are similar in both countries, but Swedish respondents mentioned a wider variety, particularly those related to multilingualism and the practical skills developed through project-based activities. Multiculturalism is also reflected in Sweden's curriculum, which aims to represent the cultures of all children. The Lithuanian respondents focus on familiarising children with other cultures and ensuring children from different backgrounds do not feel excluded. Both countries use similar tools for multicultural education, including interactive tools and programmes, smart technologies and traditional visual aids. However, all the Swedish respondents highlighted the use of the *Polyglutt* app, designed for developing both native and Swedish language skills.

KEY WORDS: *multicultural education, preschool institutions in Lithuania and Sweden, multicultural education experiences.*

JEL CODES: I20, I21.

Gauta: 2025-03-11

Priimta: 2025-04-11

Pasirašyta spaudai: 2025-05-18